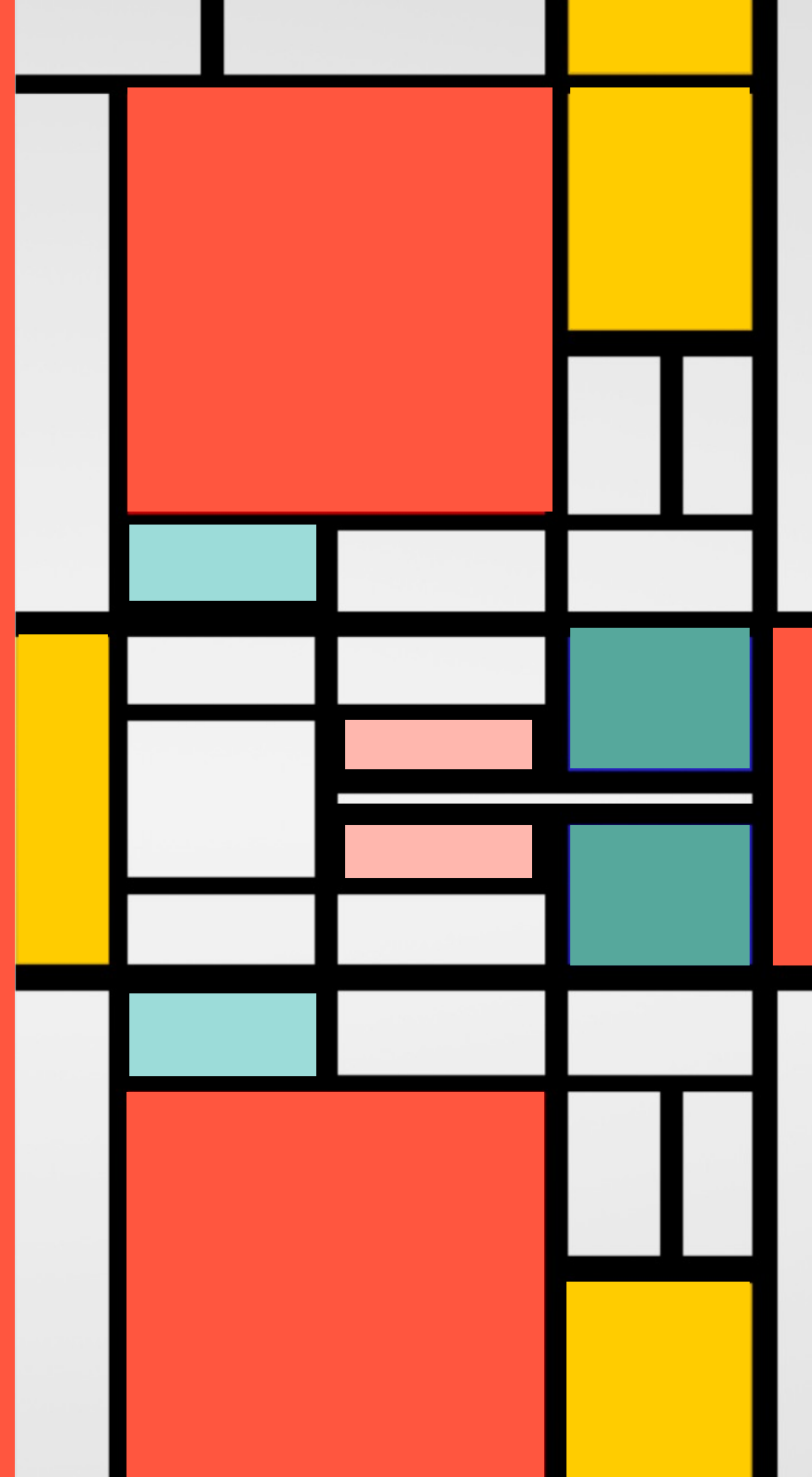

Life Skills For Europe

Strategiske redskaber til at skabe opmærksomhed om livskompetencer

Indholdsfortegnelse

Introduktion til begrebet livskompetencer	4
LSE-projektet	4
LSE-projektets definition af livskompetencer	4
Typer af livskompetencer og deres fordele	5
LSE-rapporten	6
LSE-læringsrammen	7
Fordele ved livskompetencer og deltagernes historier	8
Fordele for den enkelte	
Samfundsmæssige fordele	
Fokus på bæredygtighed	
Øget motivation for videre læring og uddannelse	
Anbefalinger til udbydere	12
Generelle principper	12
Målgrupper	13
Indhold og metoder	14
Anbefalinger til politikere	15
Anbefalinger til øvrige interessenter inden for området livskompetence	16
Forslag til livskompetencestrategier på lokalt/regionalt og nationalt niveau	17
Danmark	18
Grækenland	19
Slovenien	20
Storbritannien	21
Det europæiske niveau	22

Indholdsfortegnelse over bilag

BILAG I - Eksempler på god praksis	<u>23</u>
Læring for succes i livet – Slovenien	<u>24</u>
St Mungo's Broadway Citizens' Curriculum pilot –Storbritannien	<u>26</u>
"Velkommen til Belgien" pædagogiske sæt – Belgien	<u>28</u>
Pratto apo koinou / SAMMEN INDENI- Grækenland	<u>30</u>
Genbrugsdesign – Danmark	<u>32</u>
BILAG II – Eksempel på redskaber	<u>35</u>
Træningsvideoer: "På vej mod et liv med succes" – Slovenien	<u>36</u>
Citizens' Curriculum-ressourcer – Storbritannien	<u>38</u>
Læsekompetence via dialog – Spanien	<u>40</u>
NESSIE – Network for Soft Skills Innovation for Employment - Grækenland	<u>42</u>
Værdikort og tegninger – Danmark	<u>44</u>

Introduktion til begrebet livskompetencer

PIAAC-resultaterne har vist en alarmerende mangel på basale færdigheder i hele Europa. En ud af fem har problemer med grundlæggende læsning og matematik og en ud af fire har meget få digitale kompetencer. Ved at tilbyde denne målgruppe tilstrækkelige og relevante kurser betyder det ikke bare, at de får en mulighed for at slippe væk fra den fælde, det er at have få færdigheder, det giver dem også en styrke til at bidrage til eget liv og til familie- og samfundslivet. Dette gælder også for det stadigt stigende antal nye borgere, der kommer til Europa, og som har brug for en bred vifte af kompetencer for at leve et værdigt liv i deres bestemmelsesland, og bidrage på lige fod med andre. Af alle de ovennævnte årsager er der behov for at anvende en mere omfattende og bredere tilgang til læring. Begrebet livskompetencer er bredere og omfatter mere end grundlæggende færdigheder, fordi livskompetencer adresserer mere behovet for overlevelse. Den ikke-formelle voksenuddannelse kan og skal være igangsætter for denne forandring, ved at inddrage visionen om livskompetencer og se den som byggesten for at øge den enkeltes muligheder på arbejdsmarkedet og i samfundet som helhed. I nogle lande har udbyderne af voksenuddannelse allerede begyndt at arbejde med initiativer, som netop udvider de grundlæggende færdigheder, og hvor en mere holistisk tilgang er slået igennem.

LSE-projektet

Projektet Life Skills for Europe (LSE) har til formål at udvide forståelsen af grundlæggende færdigheder ved at forklare, videreudvikle og inddrage livskompetencer. Projektet bidrager med en fælles forståelse af fordelene ved at inddrage livskompetencer i voksenlæring i Europa.

LSE-projektets definition af livskompetencer

Livskompetencer består af forskellige typer af kompetencer, der er brugbare i livet generelt og på et arbejdsmarked. De er knyttet til en specifik social, kulturel og miljømæssig sammenhæng. De forskellige typer af kompetencer fungerer som et beredskab for et individs håndtering af krav og udfordringer i forskellige livssituationer.

Livskompetencer er byggesten bestående af selvstændighed og livsmestring. De udgør summen af en kombination af forskellige kompetencer, som generelt gør voksne i stand til at deltage i livslang læring. Samtidig udgør de også et beredskab, der kan bruges til at løse problemer, så voksne kan leve et uafhængigt og selvstændigt liv og også indgå i et samfundsmæssigt fællesskab. Livskompetencer hænger tæt sammen med de udfordringer, som voksne står over for i en moderne verden. Udfordringer, som fx at tage sig af sin egen fysiske og mentale sundhed, at bidrage aktivt til egen trivsel, at håndtere økonomiske spørgsmål og digitale forandringer. Livskompetencer tager udgangspunkt i individets behov for læring og består af viden, færdigheder og værdier.

Typen af livskompetencer og deres fordele

Matematiske kompetencer (Numeracy)

At genkende, at engagere sig i og kunne bruge informationer med tal i hverdagen – at kunne bruge matematik til at løse problemer, beskrive, forklare og forudsige hvad der vil ske.

Økonomiske kompetencer

At kunne administrere sin økonomi, at kunne bruge information og rådgivning til på en effektiv måde at styre sin økonomi.

Sundhedskompetencer

At kunne tage sig af sin egen og andres fysiske og mentale sundhed, at vide hvordan man får kontakt med sundhedsvæsenet og at gøre det, når det er nødvendigt. At forstå grundlæggende information om sundhed (f.eks. indlægsedler om medicin,

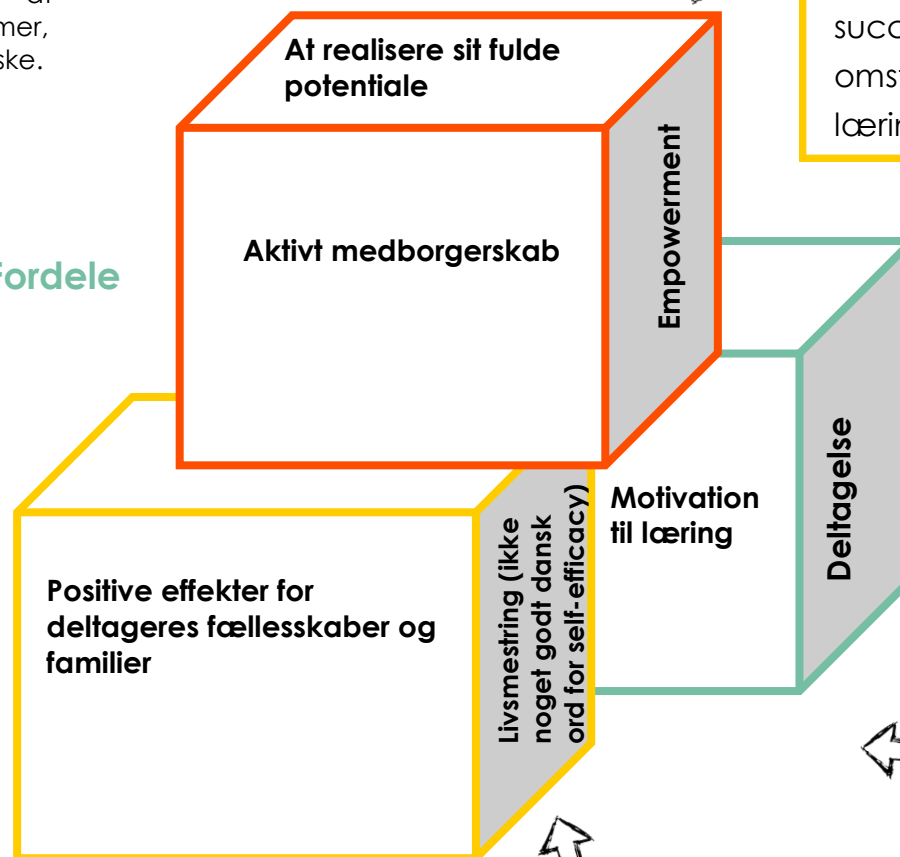
Personlige og sociale kompetencer

At have selvtillid, selv-ledelse og empati. At kunne træffe beslutninger og løse problemer. At kommunikere med andre på en respektfuld måde, at kunne håndtere konflikter og at kunne samarbejde med andre, der ikke ligner en selv.

Læse- og skrivekompetencer (Literacy)

At kunne forstå og skrive tekster. At kunne arbejde med skriftlig information i hverdagslivet, i fritidslivet og i arbejdslivet. At kunne bruge disse færdigheder til at tage del i civilsamfundet.

Fordele

Den følgende illustration viser de 8 kompetencetyper, som i dette projekt udgør livskompetencer, og de fordele de bidrager med for individet og samfundet. I den virkelige verden kan der findes utallige kombinationer af disse kompetencer. Hvilken kombination en voksen har brug for for at opnå et succesfuldt liv afhænger af de konkrete omstændigheder og den enkeltes læringsbehov.

Digitale kompetencer

At kunne bruge en computer og andre digitale redskaber, medier og ressourcer. F.eks. at finde information på internettet, løse praktiske opgaver, skabe digitale produkter og indhold. At kunne håndtere data og at have en kritisk tilgang til indhold, teknik og information fra internettet.

Bæredygtighedskompetencer

At forstå hvordan vores handlinger i hverdagen har betydning for miljøet. F.eks. i forhold til fødevarerproduktion, energiforsyning, forbrug, genbrug og affald. At forstå begrebet om bæredygtig udvikling og hvordan det hænger sammen med miljømæssige, sociale og økonomiske forhold.

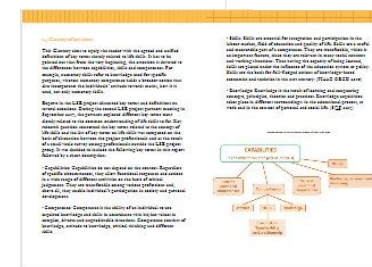
Demokratiske kompetencer

At forstå hvordan demokratiske samfund fungerer, hvordan man deltager i demokratiske processer og at være engageret i aktiviteter i civilsamfundet. At forstå og respektere religiøse og kulturelle forskelle.

LSE-rapporten

Projektets rapport, det første intellektuelle output¹, giver et overblik over forståelsen af livskompetencer i Europa mm og indeholder en samling af gode eksempler og innovative redskaber, som allerede bruges i partnerlandene. Som en del af rapporten blev en mindre survey omkring terminologien på feltet gennemført med 24 udvalgte forskere og praktikere fra de deltagende lande og med repræsentanter fra relevante institutioner og fra internationale organisationer. Den viden, der blev indsamlet gennem denne mindre survey, var meget værdifuld, fordi den med perspektiver fra både forskning og praksis har vist den eksisterende forståelse af begrebet inden for voksenuddannelse. De forskellige perspektiver bidrog samtidig til projektets definition. Som en del af undersøgelsen på feltet, blev der også lavet et review over definitioner udarbejdet af internationale organisationer som UNICEFs definition i *Global Evaluation of Life skills Education Programmes*² og UNESCOs definition i *The third Global Report on Adult Learning and Education*³. I undersøgelsen er der også gennemført et litteraturstudie vedr. definitioner på livskompetencer, som inkluderede *Citizens' Curriculum*⁴ og adskillige andre, der er beskrevet i den samlede [rapport](#).

I rapporten har projektgruppen forholdt sig til EU Kommissionens forslag til nye nøglekompetencer for livslang læring⁵, der blev offentliggjort den 17. januar 2018. The competences proposed there are included in the Life Skills for Europe approach but are grouped differently. De der foreslåede kompetencer er inkluderet i projektets syn på livskompetencer, men er grupperet anderledes. Projektpartnerne ønskede at skabe synlighed omkring de byggesten/domæner, som vil gøre mennesker i stand til at deltage aktivt i livet generelt, arbejdslivet og samfundsudviklingen. Partnerne tror meget på, at en integreret del af udvikling af livskompetencer består i en kritisk og etisk dimension.

1. <https://eaea.org/project/life-skills-for-europe-lse/?pid=10220>
2. https://www.unicef.org/evaldatabase/files/UNICEF_GLS_Web.pdf (1.9.2017)
3. <http://uil.unesco.org/system/files/grale-3.pdf> (1.9.2017)
4. <https://www.learningandwork.org.uk/our-work/life-and-society/citizens-curriculum/> (1.9.2017)
5. <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>

LSE-læringsrammen

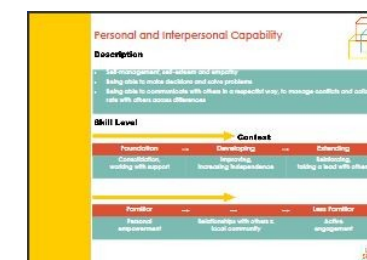
Læringsrammen, projektets andet output⁶, tilbyder en overordnet ramme for læring af livskompetencer, der kan anvendes i hele Europa. Rammen har til formål at skabe en fælles forståelse af livskompetencer ved at definere otte centrale typer af kompetencer, der er nødvendige for at være en aktiv deltager i både ens privatliv og arbejdsliv. For hver kompetence er der to aspekter, *sværhedsgrad/kapacitetsniveau* og *kendskab til konteksten*, som stiller en række udgangspunkter til rådighed og understøtter vurderingen af de studerendes læringsprogression.

Rammerne viser, hvordan de studerende kan blive støttet i at udvikle deres kompetencer på forskellige niveauer, fra fundamental forståelse på 'grundlæggende' niveau til stadig mere kompleks læring på 'udvidet' niveau og samtidigt udvikle disse kompetencer til forskellige formål og i forskellige sammenhænge - i forhold til deres egen personlige styrke, i deres forhold til andre, herunder familie, venner og deres lokalsamfund, og gennem større engagement som en aktiv medborger.

[Rammen](#) er ikke beregnet til at være udtømmende eller dikterende. Den præsenteres i stedet som et udgangspunkt, der kan anvendes og tilpasses for at udfylde de behov og krav, de forskellige typer studerende har. Den er dog heller ikke ment som en læreplan, som de studerende arbejder sig igennem fra start til slut; læringen skal prioriteres, således at de valgte kompetencer afspejler de studerendes behov. Undervisnings- og læringsprincipperne, som Life Skills for Europe går ind for, bliver også beskrevet i rammen .

	Præsentation	Udvikling	Udvidelse
Personalevne	Identify personal strengths and understand the main points of self.	Identify personal strengths and weaknesses.	Develop personal strengths and weaknesses.
Personalevne og interpersonale evner	Use knowledge and personal strengths to identify personal strengths and weaknesses.	Identify personal strengths and weaknesses and use them to improve oneself.	Use a range of personal strengths and weaknesses to improve oneself.
Personalevne og interpersonale evner samt lokal samfund	Engage with others in the local community and use the main points of self.	Identify personal strengths and weaknesses and use them to improve oneself and the local community.	Develop personal strengths and weaknesses and use them to improve oneself and the local community.
Active engagement	Identify personal strengths and weaknesses and use them to improve oneself and the local community.	Identify personal strengths and weaknesses and use them to improve oneself and the local community.	Develop personal strengths and weaknesses and use them to improve oneself and the local community.

6. <https://eaea.org/project/life-skills-for-europe-lse/?pid=10220>

Fordele ved livskompetencer og deltagernes historier

Fordele for den enkelte

Generelt bidrager livskompetencer til at voksne deltager i livslang læring, løser problemer, tænker kritisk, håndterer udfordringer i deres liv, deltager i samfundsmæssige aktiviteter og bliver en del af arbejdsmarkedet. Livskompetencer er byggesten bestående af autonomi og livsmestring og udvikler samtidig en vilje og evne hos den enkelte til at bidrage mere til sit lokale miljø/omgivelser. En voksen med veludviklede livskompetencer vil være en 'en kompetent voksen', en person, der ikke bare kender sine egne overlevelsesbehov, men også er klar over vigtigheden af sin egen udvikling og trivsel.

"FOKUS har hjulpet mig med at leve sundt, både mentalt og fysisk. Hos FOKUS får jeg den støtte og de redskaber, der gør, at jeg lærer at fungere som person. Jeg har styrket mit selvværd og lærer at slappe af i mit eget selskab"

(Deltager på daghøjskolen FOKUS i Danmark)

"Nu er jeg ikke bange for at sige – jeg mener, selv på arbejdet vil jeg nu sige, at det ikke er godt for mig, jeg vil hellere gøre det på denne måde eller – jeg er nu – jeg skammer mig ikke længere over, hvem jeg er, og jeg vil nu sige min mening i situationer, hvor jeg tidligere ikke ville gøre det.... "

(Learner on RBLI LifeWorks programme, United Kingdom)

"Jeg prøver at lytte til og høre alle kvinderne, se potentialet hos hver af dem, og på samme tid sørge for, at der er dialog mellem dem, og anspore dem til at høre på hinanden og fokusere på at nå et fælles mål. Gruppen virker som en enhed, da de efterlader et indtryk af en gruppe på 13 deltagere, når de er til stede, hver med sit eget indtryk, en brik i en hel historie". / ... / "Deltagerne udvikler sig på et personligt niveau og som en gruppe. Som mentor er det fantastisk at observere denne gavnlige proces, og jeg er stolt af dem". / ... / "Studiecirkler hjælper med at gøre en god idé til virkelighed, da det nutildags ikke er nok at få en idé, du skal vide, hvordan du kan gøre den til virkelighed, både i et lokalsamfund og som et fælles mål "

(Mentor i en studiegruppe, Slovenien)

Samfundsmæssige fordele

Samfund, som systematisk støtter borgernes udvikling af livskompetencer, kan regne med aktive medborgere, som gerne vil handle etisk og på en ikke-voldelig måde. Der kan også regnes med, at der i multikulturelle samfund vil være tolerance over for kulturel mangfoldighed og andre former for forskelligheder – og at borgerne samtidig vil kæmpe for og forsvare deres rettigheder. Set fra denne vinkel kan man sige, at livskompetencebegrebet til en vis grad er avantgarde, idet det indeholder en social kritik. En succesfuld implementering af konceptet om livskompetencer afhænger i høj grad af politiske beslutninger, der knytter sig til social inklusion, da implementeringen udføres i 4 dele; handling, internalisering, deltagelse og relevans. Også udbydere af voksenundervisning spiller en rolle i forhold til at skabe initiativer og projekter, ved at inddrage perspektivet i deres undervisning, eller ved at skabe en politisk opmærksomhed på vigtigheden af udvikling af livskompetence.

“Jeg mener, at højskolen har hjulpet mig med at forstå det danske sprog og kultur.. Jeg har fået en masse nye venner, mens jeg har været her ”. (Deltager på Jyderup Højskole, Danmark)

“Jeg ville gerne vide, hvad dette projekt drejede sig om. I begyndelsen var jeg stille. Nu sidder jeg og griner sammen med en dansk kvinde. Hun er meget sød og vi forstår hinanden ” (Afghansk kvinde, deltager på aftenkolekurset Genbrugsdesign, Danmark)

“Interessant og helt igennem positiv oplevelse, der lærte mig at tolerere andre, og som påvirkede mit liv meget positivt, og vigtigst af alt har jeg lært sociale færdigheder og grundlæggende psykologi .” (Ung person i PLYA-programmet, Slovenien)

**LIFE
SKILLS**
FOR EUROPE

Øget motivation for videre læring og uddannelse

En afgørende del i de læringsforløb, der fokuserer på livskompetencer, er deltageres mulighed for at få indflydelse på undervisningen og at deltage i skræddersyede læringsforløb⁷. Dette resulterer i en positiv oplevelse, hvilket er nøglen til succesfuld læring og uddannelse⁸. Læringsforløb, som udvikler livskompetencer, kan have en stor betydning for menneskers liv. Ofte ser mennesker ikke, hvordan de via et læringsforløb kan få opfyldt deres læringsbehov, men denne indstilling kan ændres, når de lærer sig livskompetencer. At lære noget nyt kan virke stimulerende og give motivation til mere. Når det lykkes for udbyderne at opfylde deltageres reelle læringsbehov, skabes der hos deltagerne en tro på, at uddannelse er en vigtig ressource. På denne måde kan udviklingen af livskompetencer også være en måde at skabe interesse for voksenuddannelse hos mulige deltagere.

“Det har været en stor hjælp for mig at opdage, at hvis jeg vender næsen den rette vej, nærmer jeg mig det, jeg gerne vil. De små trin hjælper” (Deltager på Daghøjskolen FOKUS i Danmark)

“Jeg mener, at det har vist mig forskellige veje at få en langvarig karriere, som jeg ikke havde tænkt over. Det jeg især kan lide ved projektet er, at det er sjovt. Det føles ikke som et struktureret kursus...jeg fik også stort og nyttigt netværk der”. (Deltager i et program for socialt isolerede arbejdsløse ældre mænd, fase 2 Citizens Curriculum pilot, Storbritannien)

“[Deltagerne] følte sig mere motiverede og interesserede i, hvor de var på vej hen. Så de har prøvet noget, og de mener ‘OK, måske kan jeg ikke gå på universitetet eller tage en voksenuddannelse og studere x’y’z’ og sådan noget. Det er som en øget bevidsthed om de muligheder, de har” (St Mungo’s Broadway pilot, fase 2 Citizens Curriculum pilot, Storbritannien)

“I denne kommune har denne studiecirklen ændret synet på livslang læring hos voksne. Livslang læring kan også være behageligt, kan gøres i ro og mag og kan påvirke udviklingen i lokalsamfundet” (Deltager i studiecirkel, Slovenien)

7. http://www.eaea.org/media/oed-network/publications/guidelines-for-trainers_en.pdf (1.9.2017)

8. Javrh, P. (ed.). (2011). *Obrazi pismenosti: spoznanja o razvoju pismenosti odraslih*. Ljubljana: Slovenian Institute for Adult Education. (Oversat titel: Læsefærdighedens ansigter: Evidens i udvikling af læsefærdigheder som voksen).

Fokus på bæredygtighed

Livskompetencer spiller også en væsentlig rolle i forhold til bæredygtighed, idet ansvarlige og proaktive spørgsmål om, hvordan vi tager ansvar for miljøets og klodens tilstand bliver mere og mere vigtige. Denne type menneskelige overlevelseskompetencer er i dag afgørende for et nærdemokratisk samfund. Vi kan konkludere, at grundlaget for konceptet om livskompetencer beror på en etisk holdning og et ønske om at tage ansvar for samfundet, miljøet og os selv. For at kunne leve et selvstændigt og (relativt) uafhængigt liv som et individ og som et kollektivt samfund er det derfor vigtigt, at vi udvikler livskompetencer og de færdigheder, som knytter sig hertil.

"Jeg blev klar over, hvor vigtigt det er for mig at være i kontakt med andre, at være en del af et fællesskab, selvom jeg lider af social angst." (Deltager på Frederiksberg daghøjskole, Danmark)

"Vi samler et stort potentiale for at vise, hvordan et samfund kan drage fordel af det og udvikles. Et samfund, som er tolerant, solidarisk, engageret i bæredygtig udvikling, som omfatter brugen af nye teknologier, og samtidigt ikke skader samfundet og/eller miljøet." (Deltager i studiecirkel, Slovenien)

"I studiecirklerne kan folk på en dejlig måde forene deres indtil nu ikke realiserede drømme, ved hjælp af læring overføre dem til virkelighed, til personlige forhold samt finde muligheder for udvikling af deres lokalsamfund og miljøet." (Mentor i studiegrupper, Slovenien)

Anbefalinger til udbydere

Udbydere af voksenuddannelse kan i høj grad bidrage til at øge kendskabet til, udvikle og implementere konceptet om livskompetencer i Europa.

LSE-konsortiet håber, at disse anbefalinger kan bruges som nyttige argumenter til at overbevise forskellige interessenter om fordelene ved at gennemføre konceptet om livskompetencer. Hvis du ønsker at bidrage til udviklingen af dette koncept, bedes du kontakte projektpartnerne (se hjemmesiden for yderligere information). Når det drejer sig om implementering af konceptet om livskompetencer, er udbyderne af voksenuddannelser og organisationer i hvert fald de bedste til at gøre det.

Nedenfor kan du se konkrete forslag til, hvordan dette kan gøres. Først præsenteres de generelle principper, dernæst beskrives, hvordan der kan udvikles en strategi for de forskellige målgrupper, og endelig præsenteres forslag til indhold og metoder.

Generelle principper

LSE-konsortiet mener, at de følgende principper skal overvejes ved implementering af konceptet om livskompetencer⁹.

- ⇒ **Fleksibilitet:** Konceptet om livskompetencer kræver fleksibilitet på forskellige niveauer. Mest oplagt kræves fleksibilitet med hensyn til indhold (pensum), da det skal opfylde deltagerens identificerede behov, men det kan også dreje sig om læringsmetoderne, studieomgivelserne og aktiviteterne.
- ⇒ **Studiemiljø med plads til alle:** En af de vigtigste ting ved kurser, der integrerer konceptet om livskompetencer, er at læringsmiljøet skal have plads til alle. Deltagerens forskelligheder skal anerkendes, og der skal arbejdes aktivt med at give dem styrke og anspore en følelse af sammenhold mellem dem.
- ⇒ **Vedvarende professionel udvikling:** Det er nødvendigt at have undervisere i konceptet om livskompetencer, der kan udvikle og levere undervisningen med aktiv deltagelse fra deltagerne. Desuden skal de være i stand til at anvende redskaber, der fremmer selvrefleksion og kritisk tænkning, og de skal kunne hjælpe deltagerne med at tage ansvar for deres egen læring og løse deres problemer. Det er derfor nødvendigt, at underviserne gennemgår vedvarende professionel udvikling og skaber muligheder for at udveksle erfaringer for at sikre dette .
- ⇒ **Kvalitetssikring og gennemsigtighed:** For at gøre undervisningen meningsfyldt for deltagerne og pålidelig for eksterne interessenter skal der være implementeret kvalitetssikringsstrategier. Det er vigtigt, at evalueringen udføres med aktiv deltagelse fra deltagerne. Gennemsigtighed er afgørende, når det drejer sig om at diskutere formålet med deltagerne, samt opfølgning på kurset, men også med hensyn til synligheden hos udbyderne, for interessenter og hos de politisk ansvarlige .

---

9. To learn more on the teaching and learning principles, please refer to the LSE framework: <https://eaea.org/wp-content/uploads/2018/06/LSE-Capabilities-Framework-FINAL-WITH-CC.pdf>

- ⇒ **Partnerskab og samarbejde:** Da konceptet om livskompetencer er tæt forbundet med læringsmiljøet hvor undervisningen finder sted, og med deltageres behov, anses det for at være fordelagtigt at indgå partnerskab og samarbejde med flere forskellige interessenter. Det kan være i lokalsamfundet, hos kulturcentre og på arbejdsmarkedet, men der kan tænkes mange flere grupper (der findes eksempler i de tidligere kapitler).

Målgrupper

LSE-konsortiet vil gerne opfordre til, at udbyderne:

- ◆ **Analyserer og forstår de mulige målgrupper for kurset:** dette vil hjælpe med at nedbryde læringsbarrierer og planlægge de store linjer for kurset.
- ◆ **Planlægger optagelsesstrategier,** så de studerende kan deltage og være involverede og engagerede, selv de marginaliserede grupper. LSE-konsortiet har vedtaget en bred definition af rekruttering (outreach), som dækker alle kursets faser:

Outreach er i voksenuddannelse og folkeoplysning blevet anvendt til at beskrive flere forskellige aktiviteter, som alle er udviklet til at få folk, som ellers ikke ville, i gang med en uddannelse:

- Udbud af programmer/læringsforløb i lokalsamfundet, for eksempel i haller, kroer, religiøse centre, forsamlingshuse og så videre, i stedet for profitorganisationer/klasseværelser.
- Arbejde med forskellige mennesker/grupper i lokalsamfundet for at få dem til at deltage i læringsforløb på de ovenfor beskrevne steder (outreach) eller deltage i kurser på uddannelsescentre mm
- Samarbejde med folk/grupper i lokalsamfundet for at planlægge og udvikle deres egen læring - med alle slags formål, men også og især for at styrke lokalsamfundet

- ◆ **Indbygger muligheder for at lære mere:** Et kursus, der inddrager konceptet om livskompetencer, skal ses som det første trin for deltagerne, ikke som målet. De skal derfor opfordres og støttes til at komme videre med deres liv, og der skal være vejledning og rådgivning til stede under og efter kurset. Udbyderne skal være forberedte på og villige til at sikre det.

Indhold og metoder

Udbyderne, der vil indbygge konceptet om livskompetencer, skal:

- ⇒ **Have et bredt/holistisk perspektiv på kompetencer:** Hvis udbyderne sigter mod at kombinere grundlæggende færdigheder med udviklingen af andre kompetencer, så anerkender de samtidig et bredt perspektiv på kompetencer, som de skal advokere for på politiske og videnskabelige niveauer. Voksenuddannelsesinstitutioner på nationalt og europæisk niveau kan med sikkerhed hjælpe med dette.
- ⇒ **Ikke være bange for at eksperimentere, være fleksibel og tilpasse det traditionelle pensum:** Visse kurser, der ønsker at udvikle livskompetencer, er underlagt et pensum, som kan være for ufleksibelt i forhold til at inddrage konceptet om livskompetencer. Derfor opfordres udbyderne til at tilpasse det, når det er muligt.
- ⇒ **Involvare deltagerne i alle kursets faser:** Udbyderne skal gøre dette fra udvikling til evaluering, og prioritere det højt, særligt i løbet af kurset. De skal også opfordre deltagerne til at lære af hinanden og udvikle et evalueringssystem.
- ⇒ **Facilitere en positiv læringsoplevelse** i et trygt læringsmiljø, hvor der tages hensyn til de enkelte deltagers livsomstændigheder. Udbyderne kan finde eksempler på metoder til at give deltagerne styrke (empowerment) i de indsamlede redskaber.
- ⇒ **Styrke den sociale dimension af kurset** ved at give deltagerne mulighed for/steder at mødes. De adspurgte deltagere i projektet rapporterer, at et af de første udfordringer er, at de føler sig som en del af en gruppe/et fællesskab (se kapitlet med citater fra deltagere).
- ⇒ **Anvende "styrken" ved yderligere uddannelsesaktiviteter udenfor klasseværelset.** LSE-projektet har flere forskellige gode eksempler på dette: kulturbesøg, kunstneriske workshops, wellness-dage, praktiske øvelser osv., og de har vist sig at have tydelig værdi for deltagerne.

Anbefalinger til politikere

Politikere på alle niveauer kan hjælpe med at skabe opmærksomhed, og anvende og indbygge konceptet om livskompetencer ved at:

- ⇒ **Værd sætte og støtte ikke-formelle (metoder og) udbydere**
- ⇒ **Forbinde livskompetencer med en lang række politiske agendaer**, f.eks. sundhedssystemet, integration af migranter, booste borgerdeltagelsen
- ⇒ **Reklamere for konceptet om livskompetencer i voksenuddannelsen**
- ⇒ **Tillade fleksibel finansiering, og gøre det muligt for udbyderne at udvikle pensum**
- ⇒ **Støtte både kurser/læringsforløb, der retter sig mod arbejdsmarkedet, og kurser/læringsforløb, der fremmer sociale resultater og personlig udvikling.**
- ⇒ **Støtte udviklingen af metoder, der gør det muligt for voksne at komme i gang med læringsforløb, som har et bredt fokus** som for eksempel indslusning på arbejdsmarkedet, eller overgang til et bedre betalt arbejde
- ⇒ **Stille ressourcer til rådighed, der gør det muligt for udbyderne at hjælpe deltagerne i alle faser af deres udvikling, herunder vejledning og rådgivning**
- ⇒ **Støtte en vedvarende professionel udvikling af undervisere inden for voksenuddannelse**
- ⇒ **Uddelegere ressourcer og ansvar til lokale og regionale myndigheder, når det er relevant**

Anbefalinger til øvrige interessenter inden for området livskompetence

LSE-konsortiet anser organisationer og udbydere, der arbejder med livslang læring (andre sektorer end voksenuddannelsessektoren), fx jobcentre, sociale partnere, organisationer, der arbejder med social indslusning og sundhedssektoren, offentlige serviceorganer og arbejdsmarkedet som primære interessenter.

LSE-konsortiet inviterer dem til at:

- ⇒ **Lære mere om livskompetence-konceptet via projektets resultater.** Ofte kalder de, der arbejder med feltet, det ikke for livskompetencer. I projektets rapport udarbejdede partnerne en teoretisk analyse, der kan være nyttig at læse for at forstå, hvad konsortiet mener med begrebet.
- ⇒ **Udvikle strategier for, hvordan der kan arbejdes med livskompetencer i forhold til deres målgruppe.** Det er en fordel for de grupper, som de ovenfor nævnte organisationer arbejder med, at implementere konceptet om livskompetencer. I det sidste kapitel i dette værktøj findes en liste over mulige strategier, der kan anvendes til at føre konceptet ud i livet på forskellige niveauer og i forskellige situationer.
- ⇒ **Støttearbejde med at implementere livskompetencer på et politisk og praktisk niveau.** LSE-konsortiet står til rådighed, hvis nogle af de ovennævnte organisationer vil gå ind i arbejdet med at nå dette vigtige mål, og konsortiet vil kontakte flere af dem direkte på et europæisk og nationalt niveau for at fremme konceptet.
- ⇒ **Skabe netværk med voksenuddannelsessektoren og især med den ikke-formelle del, når der arbejdes med eller planlægges aktiviteter for deres målgruppe.** Et samarbejde mellem udbydere af voksenuddannelse, herunder folkeoplysningen, og de ovenfor nævnte organisationer vil afgjort være værdifuldt for de udsatte grupper i vores samfund. Hvor der ikke allerede er etablerede samarbejdsstrukturer, kan de nævnte organisationer overveje at begynde med ikke-formelle kontakter og projektbaserede aktiviteter.

Forslag til livskompetencestrategier på lokalt/regionalt og nationalt niveau

Danmark

Det læringskoncept, som LSE-projektet ønsker at fremme, er helt på linje med traditioner og værdier i den danske folkeoplysning. Det er det, fordi tilgangen særligt lægger vægt på at involvere deltagerne i læringsprocesserne, at læringen sker med udgangspunkt i deltagernes behov, og fordi målet er at udvikle selvstændige og aktive medborgere.

Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS), en paraplyorganisation for folkeoplysningen, har taget begrebet livskompetence til sig. Ikke kun på grund af dets indhold og relevans, men fordi begrebet netop indfanger den *ekstra* læring, som deltagerne udvikler i folkeoplysningen. Livskompetencer har været det overordnede tema for mange aktiviteter hos DFS i 2018.

DFS har for eksempel gennemført en kampagne på de sociale medier, hvor budskabet var, at deltagerne lærer meget mere, end de tror, når de deltager i forskellige folkeoplysende aktiviteter. En del af kampagnen var en billedserie af deltagere med tekster som f.eks. "*Jeg gik til teater og lærte at træde i karakter*", "*Jeg gik til dans og lærte at stå på egne ben*" og "*Jeg gik til programmering og lærte at kode andres behov*". Med disse udsagn understregede kampagnen på vellykket vis, at man lærer mange forskellige typer af kompetencer, når man deltager i folkeoplysningen.

I Danmark er der et øget politisk fokus på arbejdsrelaterede kompetencer samt på dokumentation af effekter. De forskellige aktiviteter i folkeoplysningen har ikke et enkelt formål, som for eksempel arbejde, men rettere mange forskellige formål. Det er også næsten umuligt at måle de præcise effekter og virkninger af de folkeoplysende aktiviteter på et samfundsmæssigt niveau. Vi mener imidlertid, at konceptet om livskompetencer er en måde at kommunikere værdien og nødvendigheden af folkeoplysningen på over for beslutningstagerne. Det er tydeligt for de fleste, at vi ikke bare har behov for arbejdsrelaterede kompetencer, men også grundlæggende færdigheder, personlige kompetencer, demokratiske kompetencer osv. for at sameksistere fredeligt og for, at alle kan deltage i samfundet.

Grækenland

Life Skills for Europe er en fantastisk mulighed for at genoverveje de grundlæggende principper for voksenundervisningen, men også for at skabe forbindelse til andre uddannelsessektorer - især forbindelser til det formelle uddannelsesystem.

For DAFNI KEK drejer det sig om at fortsætte med at arbejde på lokalt og nationalt niveau på følgende måde:

- ⇒ Reklamere for LSE-rammen som et inspirerende koncept til korte, organiserede kurser til voksne,
- ⇒ Samarbejde med Second Chance Schools (SCS) og udveksle generelle strategier for hvordan livskompetencer skal indbygges i det græske system,
- ⇒ Prøve at oprette et netværk af udbydere på nationalt niveau, hvorved deres rolle som livslange læringscentre bliver redefineret ved at fokusere på at lære/udvikle livskompetencer som grundlag for alt pensum. Netværket skal også fremme konceptet om livslang læring ved at være fortalere for, at der er plads til alle (og det specificerede pensum) og for, at alle har adgang til det, uanset den studerendes uddannelsesmæssige, sociale eller kulturelle baggrund. DAFNI KEK vil prøve på at opnå støtte fra nationale og europæiske instanser til dette formål.
- ⇒ Reklamere for konceptet om livskompetencer i Grækenland ved at oprette en side på hjemmesiden for DAFNI KEK med relaterede emner og ved at opsøge muligheder for at fremme konceptet på relevante konferencer.

Slovenien

I Slovenien er konceptet om livskompetencer forbundet med grundlæggende kompetencer (livsmestring), som er et holistisk perspektiv, der integrerer grundlæggende færdigheder og kompetencer. Det blev indført i uddannelsesmodellen for udsatte grupper af voksne. Konceptet er blevet udviklet og indført i praksis i løbet af det sidste årti, og det er en del af de aktuelle bestræbelser for undervisere, der søger efter nye paradigmer inden for voksenuddannelse. Det er især sket efter, at PIAAC-data, som viste et bekymrende antal voksne i Slovenien, der manglede grundlæggende færdigheder, blev offentliggjort. Voksne i Slovenien scorer under OECD-gennemsnittet i læsefærdighed, matematik og problemløsning i miljøer med meget teknologi. Desuden har voksne med et lavt niveau af uddannelse og kompetencer den laveste deltagelse i voksenuddannelsen.

Voksenundervisningen står over for et alvorligt problem, når den prøver at involvere udsatte voksne i læring og uddannelse, især de voksne med det laveste uddannelsesniveau. Dette skyldes negative erfaringer fra tidligere skolegang. Af disse årsager blev det ovenfor nævnte holistiske koncept indført i Slovenien. Uddannelseserfaringen blev beriget og undervisningen blev gjort relevant for de deltagende, og de voksne på kurset fik opfyldt deres essentielle livsbehov. Dette førte til et skift fra en negativ og frustrerende læringsoplevelse til et frigørende og visionært koncept, der kan være et trin på vejen til en langvarig effekt af læring for de udsatte voksne grupper.

Mange voksenundervisere i Slovenien brugte modellen med udvikling af de grundlæggende kompetencer, og gjorde det til en af grundstenene i deres arbejde. Life Skills projektets læringsramme passer rigtig godt ind i bestræbelserne på at udvikle nye undervisningsmuligheder for voksne med et lavt uddannelsesniveau, samt for udsatte grupper.

På det politiske niveau har Slovenien allerede accepteret en national masterplan for en ny voksenuddannelseslov, der anerkender behovet for at tilbyde mere fleksible muligheder for at øge livskompetencerne hos udsatte voksne. En stor del af denne forordning støttes af europæisk social finansiering i perioden 2018-2022, og tilbuddene er gratis for voksne. Det forventes, at dette vil anspore bestemmelser, som inddrager konceptet om grundlæggende kompetencer. Af disse årsager har Slovenian Institute for Adult Education, SIAE, fremmet konceptet om livskompetencer i forskellige netværk og foreninger, der formidler voksenuddannelse, og vil fortsætte med at gøre det. Det er imidlertid stadig en stor udfordring at uddanne udsatte grupper voksne i Slovenien, og det er vigtigt at gøre den erhvervede viden og kompetencerne synlige, og sørge for en forbindelse til et videre forløb.

Storbritannien

Mange udbydere af voksenuddannelse i Storbritannien anerkender og støtter allerede principperne og anbefalingerne i konceptet om livskompetencer, og de indbygger disse i deres arbejde, når de kan.

De seneste år har nogle af egenskaberne ved politikken og finansieringen af grundlæggende kompetencer for voksne imidlertid modarbejdet udbydernes fleksibilitet og autonomi med hensyn til helt at fremme konceptet om livskompetencer. I England drives finansieringssystemet for eksempel af at opnå kvalifikationer, som skal vises for at få adgang til finansieringen. For nogle kursister udgør dette en barriere til at påbegynde læring, og det begrænser udbydernes fleksibilitet, når de udvikler et pensum, som helt kan opfylde de deltagendes behov.

For nærværende prioriterer politikken nogle livskompetencer over andre. For eksempel finansieres kurser i læsefærdighed hos voksne helt, og er derfor gratis for den studerende. Migranter, der gerne vil lære engelsk, vil få deres engelskkurser fuldt finansierede, hvis kursisten får arbejdsløshedsunderstøttelse, og nogle af de studerende kan kun opnå en delvis brugerbetaling, hvor den studerende skal betale et bidrag. Dette begrænser muligheden for at udvikle kurser, som ville kunne give holistiske kompetencer til de, der kan have fordel af dem.

Nogle ting i det politiske landskab har imidlertid for nylig indikeret, at det vil blive nemmere for udbydere af voksenundervisning om ikke alt for lang tid at tilbyde mere fleksible muligheder for at tilegne sig livskompetencer. Regeringen har bekendtgjort en lovbestemt ret til at lære grundlæggende digitale kompetencer.

Alle detaljer er endnu ikke afdækket, men da der ikke er nogen ekstra finansiering, er det op til udbyderne at være mere innovative og 'gøre mere med mindre', og det kan føre til nye muligheder for at udvikle kurser, som integreret grundlæggende kompetencer og livskompetencer, for eksempel læring af læsefærdigheder, matematik og digitale kompetencer.

Der er en voksende forståelse fra politikerne, især på kommunalt plan (hvor mange af dem har en større og mere uddelegeret magt til at udbede voksenuddannelse fra 2019), at det at levere kvalifikationer ikke garanterer kompetence på visse områder, eller nødvendigvis fører til de ønskede resultater af læringen. Disse politikere er i stadig større grad interesserede i at finansiere grundlæggende kompetencer og livskompetencer for voksne på basis af resultater som indslusning på arbejdsmarkedet, forbedring af sundheden og velfærden og en social integration. På længere sigt kan dette også danne et miljø, som ansporer udbyderne til at tilbyde en bred, holistisk tilgang til læring af grundlæggende kompetencer og livskompetencer hos voksne.

Learning and Work Institute vil fortsat støtte udbyderne af voksenuddannelse på flere forskellige områder, og indbygge et koncept om livskompetencer i de kurser, der sigter mod at give voksne grundlæggende kompetencer. Vi udviklede for eksempel uddannelses- og undervisningsmateriale, der kan hjælpe indsatte i fængslerne, som ikke har engelsk som modersmål. Ved at trække på vores Citizens' Curriculum model dækkede ressourcerne over sundhed, borgerlige og finansielle kompetencer, med fokus på engelske sprogfærdigheder.

Det europæiske niveau

Livskompetencer er forbundet med flere europæiske forordninger og initiativer, der er blevet lanceret i de seneste år af Europa-Kommissionen. Især European Skills Agenda og Upskilling Pathways Initiative, Key Competence Framework og den fremtidige EU2020-strategi.

European Association for the Education of Adults (EAEA) planlægger en trippelstrategi for at indføre konceptet om livskompetencer på et europæisk niveau.

For det første vil EAEA organisere møder med politikere, der arbejder i Europa-Kommissionen, i Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg og i Europarlamentet for at fremme konceptet og diskutere, hvordan det kan indbygges i de eksisterende og fremtidige EU-forordninger for uddannelse (men ikke kun det).

For det andet vil EAEA udvikle muligheder, der kan opbygge kapacitet om emnet til medlemmerne, enten ved at arrangere personlige præsentationer (årlig konference, studiebesøg, træning af yngre personale osv.) eller via online webinars og infonotes.

Det tredje forum, som EAEA vil bruge til at indføre konceptet om livskompetencer, er aktuelle projekter (som f.eks. Skillhubs, DCDS, UP-AEPRO og FUTURE-LAB). EAEA vil især udnytte muligheden at bruge projektet National plan for Adult Literacy in Portugal, som er under koordination. Projektet finansieres af Structural Reform Support Service (SRSS) fra Europa-Kommissionen, og målet er at forbedre kompetenceniveauet hos den voksne population i Portugal ved at fremme antallet af voksne deltagere i livslang læring. EAEA planlægger at introducere konceptet om livskompetencer inden for rammerne af dette projekt, og vil give konkret og skræddersyet hjælp til at fremme og tilbyde livskompetencer til forskellige borgergrupper med (meget) få eller ingen kvalifikationer. EAEA har allerede fremlagt fordelene ved livskompetencer og resultater fra projektet i en international workshop, som fandt sted i Lissabon i Oktober 2018, og har sørget for, at konceptet om livskompetencer er blevet indbygget i National Plan for Adult Literacy, som er ved at blive udfærdiget.

BILAG I

Eksempler på god praksis

Læring for succes i livet – Slovenien

“Disse kvinder var fulde af liv. De underviste faktisk rigtig godt. Det overraskede mig, at det var anderledes, at vi fortalte vittigheder, at de ikke var den slags lærere, vi havde i skolen, at de var mentorer, vi kaldte dem lærere, men det syntes de var mærkeligt...”

Kort Beskrivelse

Disse ikke-formelle træningsprogrammer har til hensigt at styrke udsatte grupper i Slovenien, så de erhverver livskompetencer og ændrer deres holdning til læring.

STYRKER:

- ◆ Programmerne fokuserede specifikt på forskellige uddannelsesbehov
- ◆ De studerende er helt involverede
- ◆ Strækker over flere generationer
- ◆ Velevalueret og dokumenteret

VIGTIGSTE FORDELE:

- ◆ Socialisering og engagement i fællesskabet
- ◆ Erhvervelse af nye kompetencer
- ◆ Øget selvtillid og selvbevidsthed hos deltagerne
- ◆ Øget motivering for at lære

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ◆ Diversitet mellem de studerende
- ◆ Programmets omfang
- ◆ Nye målgrupper

ASPEKTER AF LSE, SOM KOMMER I SPIL:

- ◆ LÆSE- OG SPROGKOMPETENCER
- ◆ DIGITALE KOMPETENCER
- ◆ MATEMATISKE KOMPETENCER
- ◆ PERSONLIGE OG INTERPERSONLIGE KOMPETENCER
- ◆ DEMOKRATISKE KOMPETENCER
- ◆ ØKONOMISKE KOMPETENCER
- ◆ MILJØKOMPETENCER
- ◆ SUNDHEDSKOMPETENCER

Målgrupper

Programmet omfattede ca. 20,000 voksne, hovedsageligt voksne med et lavt uddannelsesniveau og få kvalifikationer (som ikke har gennemført folkeskolen). De fleste af deltagerne er arbejdsløse eller ikke aktive på arbejdsmarkedet, og kan ikke deltage i beslutningsprocesser på lokalt niveau, hvilket ofte fører til en begrænset adgang til ressourcer. Nylige målinger viser, at programmerne også er vellykkede for visse migrantgrupper. Derfor blev der senere udviklet et særligt program for migranter.

Involvering af kvalificerede personer

Ca. 30 forskellige kvalificerede personer deltog i udviklingen, pilotprojekterne, implementeringen og evalueringen af programmerne. Ca. 400 lærere gennemførte træningen for at implementere god praksis, og det blev anbefalet at undervise i par i grupper på maks. 12 deltagere.

Andre involverede interessenter

Over 200 interessenter og repræsentanter fra de lokale myndigheder og kvalificerede personer fra relevante institutioner er hvert år involveret i programmet. Ministeriet for uddannelse, videnskab og sport dækker omkostningerne ved udviklingen af programmet, lærertræning og formidling af programmet. Det slovenske institut for voksenuddannelse forberedte professionelle startpunkter, udviklede og kørte pilotprojekter for programmerne, implementerede dem i praksis og stod for træningen og den professionelle udvikling af lærerne, samtidigt med at de reklamerede for programmerne. Netværket af institutioner, der implementerede programmerne i henhold til de lokale behov, justerede programmet til deltagerne og tilbagemeldte om forløbet. Repræsentanter fra lokalsamfundet reklamerede og bidrog i nogle tilfælde til finansieringen af programmerne.

Bestanddele

Programmet består af basale byggesten. Læringen anses for at være vellykket, hvis kursisterne deltager aktivt i alle faserne af læringen – fra udvælgelsen af emner til planlægning og udførelse af projektet, samtidig med at deres læring overvåges og evalueres. Som følge heraf er en broget og lagdelt undervisning indbygget i alt projektarbejdet, som ansporer deltagerne til at samarbejde, tage ansvar og identificere sig med fællesskabet. Deltagerne lærer derfor selv at definere problemerne, og forsøge at finde passende løsninger på problemer der skulle opstå i løbet af læringsprocessen, mens de funderer over de beslutninger, de har taget. Underviserne hjælper dem med deres aktiviteter, og hjælper de enkelte personer med at udvikle deres matematiske kompetencer, læse- og ICT-kompetencer.

Den primære arbejdsmetode er projektarbejde, som fokuserer på kursistens behov og interesser, og ikke følger den måde, det formelle skolepensum organiseres på. Hele pensum centrerer omkring og aftales med den studerende. Da borgeruddannelse er en vigtig del af læsefærdighedsprogrammer i Slovenien, trænes underviserne i læsefærdigheder i at indbygge borgeruddannelse i programmet, i henhold til deltagerens behov.

Kvaliteten garanteres via flere mekanismer: lærertræning, fortsat opgradering af kompetencer, udbydere af læsefærdighed skal registreres som udbydere for at få adgang til offentlige ressourcer, og deres arbejde skal regelmæssigt overvåges af SIAE og ministeriet.

Mere Information

Udviklingsår: 2003-2014 - Programmerne blev opdateret og fornyet i 2014.

Tilgængeligt på sprog: Slovensk, delvist engelsk.

Betingelser for brug: En beskrivelse af programmerne kan ses online.

Link til originalen: <https://pismenost.acs.si/en/programs/programs-for-adults/>
<https://pismenost.acs.si/en/programs/model-of-programs/>

St Mungo's Broadway Citizens' Curriculum pilot – Storbritannien

“Jeg synes, at det har givet mig en tro på, at jeg kan begynde en højere uddannelse, hvis jeg gerne vil, eller bruge det på arbejdspladsen.”

Kort Beskrivelse

St Mungo's Broadway anvendte Citizens' Curriculum til at udvikle et ugentligt program med aktiviteter på deres højskole. Programmet hjælper hjemløse voksne med at kunne leve uafhængigt, og det blev senere udviklet til at arbejde med deltagere, der var hjemløse og filmeldt deltidsundervisning

STYRKER:

- ◆ Kursisterne styrer konceptet
- ◆ En fleksibel model, der kan tilpasses til forskellige sammenhænge, herunder andre socialt isolerede grupper
- ◆ S sammensætningen af så mange kompetencer og færdigheder, som er relevant i denne sammenhæng
- ◆ Højskole-formatet af denne læring for kursister i dårlige boligsituationer
- ◆ Holistisk perspektiv på læringen – alle støtteordninger var indbygget i læringen
- ◆ Holistic aspect of the learning – all support services were embedded within the learning

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ◆ Konsistens og kontinuitet: nogle af deltagerne var ikke vant til rutiner, og havde i starten problemer med at justere til skolemiljøet.
- ◆ Tutorerne var i begyndelsen usikre på at give deltagerne kontrol over programmet, men de blev mere fortrolige med det, da de så, at deltagerne blev mere engagerede og de begyndte at se positive resultater

FORDELE:

- ◆ Kursisterne ændrede holdning til at lære på en positiv måde
- ◆ Større effektivitet hos den enkelte kursist, forbundet med forbedret selvtillid og selvværd
- ◆ Forbedret socialt og borgerligt engagement
- ◆ Udbyderne blev mere fortrolige med konceptet, at kursisterne styrede programmet, de fik en bedre forståelse af kursisternes liv og motivation, og en bedre forståelse af, hvordan de påvirkede kursisterne.

ASPEKTER AF LSE, SOM GENNEMGÅS:

- ◆ LÆSE- OG SPROGKOMPETENCER
- ◆ MATEMATISKE KOMPETENCER
- ◆ SUNDHEDSKOMPETENCER
- ◆ DIGITALE KOMPETENCER
- ◆ ØKONOMISKE KOMPETENCER
- ◆ DEMOKRATISKE KOMPETENCER

Målgruppe

De hjemløse kursister har problemer med social isolering, og de kan have besvær med at engagere sig i fællesskabet. De filmeldte sig et højskoleprogram på fuldtid eller deltid. Højskolen tog imod op til 10 beboere ad gangen, og de blev der normalt fra 3 til 6 måneder. Ca. 10-12 af deltagerne var filmeldt en deltidsdaghøjskole.

Involvering af kvalificerede personer

En projektleder, 2 tutorer og trænede frivillige stod for projektaktiviteterne.

Andre involverede interessenter

Højskolepersonalet i kontakt med sektionsledere fra deres netværk af herberger, for at rekruttere deltagere til programmet. De afholdte temadage og inviterede nøglepersoner til at besøge højskolen med de mulige elever.

Bestanddele

St Mungo's Broadway højskole forsøger at hjælpe klienter med boligproblemer med at forbedre deres grundlæggende og uafhængige livskompetencer. Deltagerne bor sammen og lærer sammen, og er tilmeldt et uddannelsesprogram på fuldtid. Fase 1 omfattede flere aktiviteter og timer, der fandt sted i løbet af hele ugen, og som dækkede mange forbundne kompetencer i Citizens' Curriculum: læsekompetencer, matematiske kompetencer, sundhedskompetencer, digitale og økonomiske kompetencer og borgerkompetencer. Tilsammen var det en holistisk støttepakke til deltagerne. For eksempel fik de timer i læsekompetencer, matematiske kompetencer og IT en gang om ugen, og deltagerne havde også en 'Wellness-dag' hver tirsdag, hvor de havde adgang til et helse- og wellnesscenter i nærheden. Andre aktiviteter omfattede flere kompetencer på en gang. For eksempel fik en deltager hver uge ansvaret for at købe ind til morgenmaden med et budget, og derefter lavede deltagerne morgenmad sammen. I fase 2 indbyggede St. Mungo's Broadway Citizens' Curriculum i deres deltids-højskoleprogrammer for hjemløse voksne. Fase 2 forsøgte i endnu højere grad at lade kursisterne styre programmet og tilpasse det til deres behov. De introducerede en ugentlig dag med gåture, hvilket opfordrede dem til at få kontakt med flere i lokalsamfundet.

St Mungo's Broadway fandt, at når deltagerne var involveret i pilotprojektet, var de i stand til at deltage i aktiviteter i fællesskabet, som de aldrig før ville have deltaget i. De deltog også i en teaterforestilling i lokalsamfundet.

Mere Information

UDVIKLINGSÅR: Udvikling af fase 1: 2014/15. Fase 2: 2015/16.

EJEREN AF REDSKABET: Learning and Work Institute (L&W)

BETINGELSER FOR BRUG: Flere forskellige ressourcer står gratis til rådighed. Der tilbydes en mere dybdegående konsultation i brugen af Citizens' Curriculum af L&W ved betaling af gebyr.

TILGÆNGELIGT PÅ SPROG: Engelsk

LINKS: [Citizens' Curriculum-videoer](#), [sagshistorier](#) som giver en introduktion til Citizens' Curriculum, hvordan det blev formidlet, det opnåede resultat og de kritiske succesfaktorer, en [Citizens' Curriculum undervisningsguide](#) og [Deltagernes ressourcepakke](#).

"Velkommen til Belgien" pædagogiske sæt – Belgien

"Jeg har lært forskellige ting ved at øve mig, ved at blive stillet i en konkret situation" – Kursist

Kort Beskrivelse

Lire et Écrire trænede udbydere af voksenundervisning i at anvende pædagogiske sæt med forskellige temaer med relevans for dagligdagen i Belgien, for at forbedre læse- og skrivekompetencer hos migranter, og kompetencer, så de kunne klare dagligdagen i Belgien. Hvert sæt giver en vejledning i, hvordan de forskellige aktiviteter skal faciliteres, og inkluderer det nødvendige materiale til at udføre dem.

STYRKER:

- ◆ Der var ikke udviklet noget materiale til nytilkomne migranter, som ikke havde de grundlæggende kompetencer.
- ◆ Den samlede dimension af materialerne: underviserne og kursisterne kan deltage i den yderligere udvikling af materialet ved at foreslå nye aktiviteter.
- ◆ Udveksling af viden, så informationen ikke kun kommer ovenfra.
- ◆ Aktiviteterne er udviklet til at være sjove og interessante.
- ◆ Sættene kan anvendes i forskellige situationer

STØRSTE UDFORDRINGER:

At anvende sættene til nytilkomne migranter, som ikke kan noget fransk og som ikke har de grundlæggende læsekompetencer

VIGTIGSTE FORDELE:

- ◆ Kritiske overvejelser om det samfund, deltagerne lever i.
- ◆ Forbedring af grundlæggende kompetencer ved at bruge figurer til at arbejde med livskompetencer og sociale problemer.
- ◆ Sættene er altid udviklet af et team på flere personer. Dette er afgørende, da det forbedrer kreativiteten under udviklingen af aktiviteterne.

ASPEKTER AF LSE, SOM GENNEMGÅS:

- ◆ LÆSE- OG SPROGKOMPETENCER
- ◆ MATEMATISKE KOMPETENCER
- ◆ PERSONLIGE OG INTERPERSONLIGE KOMPETENCER
- ◆ DEMOKRATISKE KOMPETENCER
- ◆ ØKONOMISKE KOMPETENCER
- ◆ MILJØKOMPETENCER
- ◆ SUNDHEDSKOMPETENCER

Målgruppe

De personer, der drager direkte fordel af træningen hos Lire et Écrire, er primært dem, der arbejder i læsefærdighedsorganisationer, den offentlige socialforsorg, organisationer, der arbejder med socio-professionel integration og socialt sammenhold. Hvad angår professionel profil er deltagerne i træningen primært undervisere/lærere, men også personer, der arbejder i direkte kontakt med nytilkomne migranter, formænd eller koordinatore for organisationer, uddannelsesrådgivere samt praktikanter, studerende og personer, der søger betalt eller frivilligt arbejde i de ovennævnte organisationer. Lire et Écrire trænede 600 personer i at bruge sættene. De personer, der indirekte drager fordel af træningen er migranter, som forbedrer deres læsekompetencer og overordnede livskompetencer ved at bruge de pædagogiske sæt fra Lire et Écrire. Andre personer, der drager fordel af det, er kursisterne, der overordnet øger deres læsekompetencer. Faktisk var det tydeligt, at selvom sættene var udviklet til migranter, kunne de bruges til undervisning i læsefærdigheder, både hos migranter og hos belgiske kursister

Involvering af kvalificerede personer

I alt var 8 kvalificerede personer involveret i projektet. 2 til 3 personer har arbejdet med hvert sæt

Andre involverede interessenter

Selvom det er svært at angive et specifikt nummer, er specialiserede institutioner/organisationer blevet kontaktet under udviklingen af hver sæt, for at opnå eller verificere information i sættet .

Bestanddele

Projektet bestod af træning i brugen af 8 pædagogiske sæt med forskellige temaer: Fælles boligforhold, husning, sundhed, uddannelse, arbejde og sociale ydelser, hverdagslivet, beboerstatus og migration, institutioner. Træningerne, som Lire et Écrire organiserede, var 3-dags træninger i at bruge de første 5 sæt, 3-dags træninger i at bruge alle 8 sæt, og 1-dags træninger i at bruge de sidste 3 sæt. Disse sæt giver migranterne en bred oversigt over de sociale, kulturelle og miljømæssige aspekter af livet i deres nye værtsland, og giver dem derved kompetencer til at integrere hurtigere i deres nye omgivelser. Livskompetencerne, som blev udviklet under arbejdet hos Lire et Écrire, svarer til den enkeltes behov i reelle livssituationer: nytilkomne migranter skal forstå, hvordan deres værtsland fungerer, for at kunne integrere i det. Det er hensigten, at brugen af sættene vil udvikle kompetencer for kritisk tænkning og i sidste ende anspre en aktiv deltagelse i alle samfundets aspekter. Sættene kan også anvendes til at undervise i grundlæggende kompetencer hos belgiske deltagere (inklusiv unge mennesker) eller som en del af en bredere afspejling af samfundet. Evalueringerne bliver udført efter træningen, men der er ikke blevet udviklet nogen evaluering efter sættene blev brugt. Den fortsatte efterspørgsel på sættene, både trykte sæt og gratis downloads indikerer, hvor egnede de er til de eksisterende behov.

Mere Information

UDVIKLINGSÅR: Projektet blev påbegyndt i 2010. Det sidste sæt blev udviklet i 2016.

EJEREN AF REDSKABET: Lire et Écrire

BETINGELSER FOR BRUG: Et gratis sæt er tilgængeligt for organisationer, der arbejder med læsekompetencer, eller som modtager nytilkomne migranter og til biblioteker. For andre organisationer og hvis der vil erhverves ekstra sæt, koster de 25€. Sættene kan downloades gratis.

TILGÆNGELIGT PÅ SPROG: Fransk

LINK TIL ORIGINALEN: <http://bit.ly/2cC6i43> eller <http://www.lire-et-ecrire.be/Bienvenue-en-Belgique-Huit-mallettes-pedagogiques?lang=fr>

Pratto apo koinou / SAMMEN INDENI- Grækenland

“Udvekslingerne mellem deltagerne og samfundet gjorde det muligt for kursisterne at overveje deres værdier, behov og forventninger”.

Kort Beskrivelse

PRATTO APO KOINOOU-øvelserne er blevet udviklet til at opfylde behovet hos socialt isolerede og udsatte medlemmer af lokalsamfundet, og danne et fælles grundlag.

STYRKER:

- ◆ Styrkende koncept
- ◆ Forskellige målgrupper
- ◆ Gratis kursus
- ◆ Frivilligt basere
- ◆ Tidsperiode for en bevidst forståelse og holdningsændring
- ◆ Konstant evaluering og fleksibilitet

VIGTIGSTE FORDELE:

- ◆ Socialisering og nedbrydning af fordomme
- ◆ Erhvervelse af nye kompetencer
- ◆ Øget selvtillid og selvbevidsthed hos deltagerne
- ◆ Læring og rådgivning fra de andre studerende
- ◆ Deltagerne bliver fortalere for deres egne behov
- ◆ Boost af deltagernes kreativitet

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ◆ Deltagernes forskellige behov og forventninger

ASPEKTER AF LSE, SOM GENNEMGÅS:

- ◆ LÆSE- OG SPROGKOMPETENCER
- ◆ DIGITALE KOMPETENCER
- ◆ PERSONLIGE OG INTERPERSONLIGE KOMPETENCER:
  - ◇ Kommunikationskompetencer
  - ◇ Teamwork
  - ◇ Selvmestring
  - ◇ Selvtillid
  - ◇ Følelsesmæssig intelligens
  - ◇ Entreprenørkompetencer
- ◆ DEMOKRATISKE KOMPETENCER:
  - ◇ Interkulturelle kompetencer
  - ◇ Kulturelle kompetencer

Målgruppe

Ca. 40 personer. Arbejdsløse personer (18-55) – Roma-personer – Migranter og flygtninge

Involvering af kvalificerede personer

6-7, hvor kernegruppen bestod af 5 undervisere/mentorer plus 20 frivillige fra forskellige discipliner og felter, som f.eks. medicinstuderende, socialarbejdere, pædagogistuderende og pensionerede undervisere. Gruppen af frivillige, som hjalp med de forskellige workshops blev i høj grad påvirket af øvelserne: de påbegyndte en selvransagelsesproces, der identificerede deres værdier, og de påtog sig en mere aktiv rolle som medborgere med interesse for sociale sager

Andre involverede interessenter

Pratto apo koinou inviterede flere personer fra tilsvarende organisationer og lokalsamfundet til at deltage i projektet. De omfattede 'Protasi Movement', som arbejder med at forhindre stofmisbrug og forbedre den fysiske sundhed, PRAXIS, som hjælper med integrationen af flygtninge i lokalsamfundet, de regionale og lokale myndigheder, nogle kulturelle organisationer (Municipal Theatre on Move of Patras City, Museum of Athens, Patras og Olympia) og en frivilligt baseret organisation til at forebygge kræft.

Bestanddele

Arbejdsløse personer havde muligheden for at få rådgivning om karriere og privatliv, timer fra kvalificerede undervisere angående samarbejde om ansættelse osv. Personer med migrant- og/eller flygtningebaggrund fik hovedsageligt undervisning i sprogkompetencer, både græsk og engelsk, samt nogle grundlæggende computerkompetencer. Roma-folket var mere interesseret i sprogtimer for børn og voksne, hjælp til at sørge for, at børnene bliver ved med at gå i skole, og måder at klare sig på, som f.eks. at sørge for mad.

Alle tre grupper havde mulighed for at mødes og gøre noget sammen, som f.eks.:

- ⇒ Deltage i workshops om sprog og kommunikation (græsk-engelsk)
- ⇒ Kreative aktiviteter og kunst (fremstilling af teatermasker, hvor flygtninge, frivillige og arbejdsløse borgere lærte om ansigtsudtryk – vrede, latter, smerte osv.)
- ⇒ Se film (organisatorerne fokuserede mest på 'STUMFILM' så alle kunne le og have det sjovt)
- ⇒ Udvikling af en webradio, der blev kaldt "Livskompetencer", hvor 3 udsendelser gav deltagerne mulighed for at tale om sig selv, dele musikpræferencer og fremlægge deres situation.
- ⇒ Deltage i arrangementet "Spisebord": social tur i byen for deltagerne.

Mere Information

Øvelsens varighed: 10 måneder (november 2014 – august 2015)

Ejer af redskabet / brugeren: Cyclisis – Uddannelse, kultur, miljø

Betingelser for brug: Gratis efter henvisning

Tilgængeligt på sprog: Græsk, engelsk (delvist)

Links: <http://pratoapokinou.cyclisis.gr>

Genbrugsdesign – Danmark

“Her er der dialog. Det er en anden form for en uformel og afslappet atmosfære og tryghed. De tør stille spørgsmål, som de ikke ville have turdet stille på almindelige sprogkurser. Det er en anden form for ... en mere tryk integration” (Lena Becker, skoleleder)

Kort Beskrivelse

DOF Allerød Fritidsskole, der er en aftenskole, ville gerne hjælpe med at integrere flygtningekvinder i lokal miljøet og udvikle et aftenskolekursus i håndarbejde for både danske kvinder og flygtningekvinder

STYRKER:

- ◆ Flexibilitet
- ◆ Børnevenligt
- ◆ Et tryklæringsmiljø
- ◆ Logistiske udfordringer (som f.eks. transport) løses i fællesskab
- ◆ Lavt deltagergebyr

VIGTIGSTE FORDELE:

- ◆ Socialisering og nedbrydning af fordomme
- ◆ Erhvervelse af nye kompetencer
- ◆ Øget selvtillid og selvbevidsthed
- ◆ Deltagerne hjælper og vejleder hinanden
- ◆ Boost af deltagerens kreativitet
- ◆ Uformel og tryk integration

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ◆ Nødvendigt med opsøgende arbejde

ASPEKTER AF LSE, SOM KOMMER I SPIL:

- ◆ LÆSE- OG SPROGKOMPETENCER
- ◆ PERSONLIGE OG SOCIALE KOMPETENCER:
  - ◆ Kommunikationskompetencer
  - ◆ Teamwork
  - ◆ Mestring
  - ◆ Selvtillid
  - ◆ Problemløsning
  - ◆ Entreprenørkompetencer
- ◆ DEMOKRATISKE KOMPETENCER:
  - ◆ Kulturel forståelse
  - ◆ Interkulturelle kompetencer
  - ◆ Læring om demokratiske principper
- ◆ MILJØKOMPETENCER
  - ◆ Genbrugsaspekter

Målgruppe

Kvinder med interesse for håndarbejde. Desuden er børn og mænd også velkomne til fællesspisning og de drager dermed også fordel af aktiviteten og udvikler deres netværk.

Involvering af kvalificerede personer

En håndarbejds lærer, en skoleleder og socialrådgivere/tolke. Kursets tolk, som både fungerer som kulturel og sproglig oversætter, er en stor grund til succes. Hun fungerer som en mediator, oversætter, motivator og er i stand til at løse forskellige problemer på en indsigtfuld måde.

Andre involverede interessenter

En socialrådgiver fra jobcentret var involveret i at motivere flygtningekvinder til at deltage i kurset. Facebook-gruppen Venligboerne, som støtter flygtningeinitiativer, hjalp med at gøre opmærksom på kurset.

Indhold

Danske kvinder og flygtningekvinder mødes for at dele deres fælles interesse i håndarbejde to gange om ugen. Det primære formål er at lære håndarbejde/genbrugsdesign, men det er også at udvikle en fælles kulturel forståelse, og en måde at lære og øve det danske sprog på, få et netværk, få erfaring med folkeoplysningen og et større kendskab til det danske samfund. Der bliver diskuteret mange forskellige emner, mens der bliver lavet håndarbejde. For eksempel det at gå til lægen, tandlægen, og hvordan man kan komme i kontakt med socialrådgivere.

Kurset giver plads til, at kvinderne kan snakke, dele, lære og inspirere hinanden i et trykt læringsmiljø. Deltagerne bliver en slags familie for hinanden, og deler personlige sejre og fiaskoer. De har også startet et netværk, hvor de bruger deres forskellige kompetencer til andre aktiviteter end håndarbejde. For eksempel blev der arrangeret fællesspisning og en tur til folketinget.

Mere Information

Udviklingsår: Starten af 2016

Ejer af redskabet: Kurset udbydes af *DOF Allerød Fritidsskole* – en lokal aftenskole under Dansk Oplysnings Forbund, DOF

Betingelser for brug: Ingen

Tilgængeligt på sprog: Dansk, men med tilknyttede tolke.

Links: <https://sn.dk/Alleroed/Kreative-kvinder-stod-bag-modeshow/artikel/653668> (Artikel kun på dansk)

BILAG II

Eksempel på redskaber

Træningsvideoer: "På vej mod et liv med succes" – Slovenien

"Træningsfilmene forklarer kort og præcist vigtigheden af livslang læring, og fremlægger 8 nøglekompetencer, som er afgørende for hver enkelt person".

(Darij Olenik, lærer hos ICT).

Kort Beskrivelse

Korte videoer med grundlæggende brugervenlige oplysninger om nøglekompetencer. Det primære fokus i videoerne er den personlige erfaring og udviklingen af en særlig nøglekompetence.

STYRKER:

- ◆ Takler reelle livsbehov for personer i reelle livssituationer
- ◆ Brugervenlig fremlægning uden tekst
- ◆ Motiverende indfaldsvinkel ved brug af personlige historier
- ◆ Kan anvendes på mange forskellige måder – individuel læring, gruppearbejde, opstart
- ◆ Gratis

VIGTIGSTE FORDELE:

- ◆ Videoerne er praktiske redskaber til animering og motivering af deltagere fra forskellige udsatte grupper
- ◆ Grundlæggende information om nøglekompetencer på en afslappet og sjov måde
- ◆ Information om træningsprogrammer
- ◆ Engagerer deltagerne i beslutninger for at handle individuelt, med retningslinjer i hvordan det skal gøres

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ◆ Udbydere af voksenuddannelse skal overveje principperne for multimediearbejde, når de arbejder med udsatte grupper.

ASPEKTER AF LSE, SOM GENNEMGÅS:

- ◆ LÆSEKOMPETENCER
  - ◆ kommunikation på modersmålet
- ◆ MATEMATISKE KOMPETENCER
  - ◆ matematisk kompetence
  - ◆ kompetencer i videnskab og teknologi
- ◆ PERSONLIGE OG INTERPERSONLIGE KOMPETENCER:
  - ◆ lærer at lære
  - ◆ følelse af initiativ og entreprenørånd

Målgruppe

Videoerne er egnede til alle grupper af voksne. Men hver video henviser sig også i høj grad til en særlig målgruppe. For eksempel henvender filmen om at "lære at lære" sig til arbejdsløse mænd, men film om entreprenørånd henvender sig til unge, som er droppet ud, en film om kommunikation på modersmålet henvender sig til unge kvindelige migranter, som gerne vil have succes i forretningslivet, en film om matematiske kompetencer og kompetencer i videnskab og teknologi henvender sig til pensionerede og ældre personer.

Bestanddele

Træningsfilmene er digitale redskaber med motiverende egenskaber, og henvender sig til kursisterne via rollemodeller, der møder hverdagsproblemer, og løser dem via læring. Deltagerne i voksenuddannelsen og læring kan identificere sig med de personlige historier, da en persons handlemåde i videoen får dem til at mene, at: 'Jeg kan også gøre det, jeg skal gøre noget'. De personlige historier ansporer andre til personlige handlinger, for eksempel ved at besøge uddannelsesinstitutioner og til at få information om læringsprogrammer. Uddannelsesdelen i videoen er struktureret på en sådan måde, at tilskuerne lærer om alle hovedkomponenterne ved en valgt nøglekompetence på en afslappet og sjov måde.

Filmene er især nyttige for voksne, som har problemer med tekster på skrift. Hver film har konkrete retningslinjer for, hvordan man skal tage det første skridt mod udviklingen af en udvalgt kompetence. Desuden er der 4 brochurer for brugere og undervisere med grundlæggende information og anvisninger.

I 2020 vil der være 4 videoer mere, kommunikation på fremmedsprog, digital kompetence, sociale kompetencer og borgerkompetencer og kulturel bevidsthed og udtryk.

Mere Information

Udviklingsår: 2012-2014

Ejer af redskabet: Slovenian Institute for Adult Education.

Betingelser for brug: Gratis - online

Tilgængeligt på sprog: Slovensk (engelske undertekster)

Links: <https://pismenost.acs.si/en/resources/educational-audio-and-visual-resources/visual-resources/on-the-path-to-a-successful-life/>

Citizens' Curriculum-ressourcer – Storbritannien

"Jeg synes, at det giver mig en tro på, at jeg kan begynde en højere uddannelse, hvis jeg gerne vil, eller bruge det på arbejdspladsen". (Studerende hos St Mungo's Broadway, fase 2)

Kort Beskrivelse

At støtte udbyderne i deres udvikling og implementering af deres egen Citizens' Curriculum-model, et holistisk koncept, der vil sikre, at alle har de sprogkompetencer, matematiske, digitale kompetencer, borger-, sundhedskompetencer og økonomiske kompetencer, som de har brug for i dagens samfund for at leve og arbejde.

STYRKER:

- ◆ Støtter implementeringen af et koncept, der styres af kursisterne
- ◆ Ressourcerne kan tilpasses en bred målgruppe og til forskellige sammenhænge
- ◆ S sammensætningen af så mange kompetencer og færdigheder, som er relevant i denne sammenhæng
- ◆ Holistisk aspekt på læringen

ASPEKTER AF LSE, SOM GENNEMGÅS:

- ◆ LÆSE- OG SPROGKOMPETENCER
- ◆ MATEMATISKE KOMPETENCER
- ◆ SUNDHEDSKOMPETENCER
- ◆ DIGITALE KOMPETENCER
- ◆ ØKONOMISKE KOMPETENCER
- ◆ DEMOKRATISKE KOMPETENCER

VIGTIGSTE FORDELE:

- ◆ Kursisterne ændrede holdning til at lære på en positiv måde
- ◆ Større effektivitet hos den enkelte deltager, forbundet med forbedret selvtillid og selvværd
- ◆ Forbedret socialt og borgerligt engagement
- ◆ Udbyderne blev mere fortrolige med konceptet, at deltagerne styrede programmet, de fik en bedre forståelse af deltagerens liv og motivation, og en bedre forståelse af, hvordan de påvirkede deltagerne.

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ◆ For at sikre konceptet, som kursisterne styrer, skal ressourcerne tilpasses til sammenhængen og til kursisternes behov

Målgruppe

Ressourcerne er udviklet til at blive anvendt af kommissærer, udbydere af voksenuddannelse og undervisere for at støtte implementeringen af Citizens' Curriculum-konceptet for alle voksne, herunder de mest udsatte. Citizens' Curriculum-modellerne er blevet udviklet til at blive brugt til nytilkomne migranter, hjemløse eller voksne i husnød, unge voksne i udsatte områder, voksne med eller der er ved at komme ud af deres alkoholmisbrug, stofmisbrug og kriminelle/tidligere kriminelle.

Bestanddele

Ressourcerne støtter organisationerne i at tilpasse og implementere Citizens' Curriculum-modellen til deres kursisters behov og ønskede formidlingsmetoder, ved at:

- ⇒ forklare hvorfor interessehaverne bør overveje at implementere modellen, og hvilken fordel de kan have heraf
- ⇒ give information og vejledning om de opgaver, der skal udføres for at udvikle en Citizens' Curriculum-model
- ⇒ fremvise eksempler på formidlingsmetoderne af Citizens' Curriculum
- ⇒ give information og vejledning om hvordan de opnåede resultater med Citizens' Curriculum-programmerne kan bevises og evalueres, og fremhæve effektive metoder.

Ressourcerne er blevet brugt til at implementere Citizens' Curriculum-koncepterne i fællesskaber og lokalsamfund forskellige steder i Storbritannien, og med forskellige formidlingsmetoder i forskellige miljøer. Den tredje fase af Citizens' Curriculum-programmet omfattede skræddersyede modeller til en række forskellige miljøer, herunder fængsler, 'områdebaserede' koncepter og på arbejdspladsen.

Mere Information

Udviklingsår: 2015/16. Revideret 2016/17

Ejer af redskabet: Learning and Work Institute (L&W).

Betingelser for brug: Ressourcerne er gratis. Der tilbydes en mere dybdegående konsultation i brugen af Citizens' Curriculum af L&W ved betaling af gebyr.

Tilgængeligt på sprog: Engelsk

Links: [Citizens' Curriculum kompetencerammer](#), referenceredskaber for alle kompetencerne, sprog, læsning, matematik, sundhed, digitale, økonomiske og borgerlige. [Citizens' Curriculum-videoer](#): herunder forskellige tidligere og aktuelle pilotprojekter for Citizens' Curriculum. [Sagshistorier](#): giver en introduktion til Citizens' Curriculum, hvordan det blev formidlet, den opnåede påvirkning og kritiske succesfaktorer. A [Citizens' Curriculum Coaching Guide](#) og [Participatory Resource Pack](#)

Læsekompetence via dialog – Spanien

(...) "Følelser, fornemmelser, ideer og erfaringer skal støttes. Alle disse koncepter er meget vigtige for at være åben for nye indtryk, være i stand til selv at kommunikere med forskellige personer, og være tolerant, forstående og rimelig. Så vi kan sameksistere fredeligt" (Kursist).

Kort Beskrivelse

Konceptet læsekompetence via dialog udspringer fra firsernes voksenuddannelse på La Verneda-Sant Martí i Barcelona, og konceptet består af litterære møder, hvor deltagerne læser og diskuterer universelle litterære klassikere.

STYRKER:

- ◆ Baseret på en egalitær dialog
- ◆ Retter sig mod forskellige målgrupper
- ◆ Kursisterne deltager aktivt i processen med at opbygge viden
- ◆ Bidrager til en dybere social transformation af deltagernes miljø og personlige forhold
- ◆ Kan let overføres

VIGTIGSTE FORDELE:

- ◆ Aktivt medborgerskab
- ◆ Giver deltagerne styrke til at erhverve et bredere verdenssyn, mens deres grundlæggende kompetencer forbedres
- ◆ Giver deltagerne styrke til at være mere resultatorienterede i deres liv og i lokalsamfundet

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ◆ Det er nødvendigt med en moderator til metoden, som står for at få diskussionen til at flyde, så alle kan udtrykke deres tanker og indtryk

ASPEKTER AF LSE, SOM GENNEMGÅS:

- ◆ LÆSEKOMPETENCER
  - ◇ Læsning og mundtlige kompetencer
- ◆ PERSONLIGE OG INTERPERSONLIGE KOMPETENCER:
  - ◇ Dele værdier som solidaritet, respekt, sameksistens
  - ◇ anerkendte forskellige og nye synspunkter
  - ◇ videngeneratorer
- ◆ DEMOKRATISKE KOMPETENCER:
  - ◇ Selvtillid til at sige hvad de mener offentligt
  - ◇ Funderer over samfundsproblematikker

Målgruppe

Ingen specifik målgruppe. Men deltagerne har bestået af personer uden universitetsgrader, som deltog i voksenuddannelse: børn, teenagere, familier, voksne og ældre personer med forskellig baggrund, samt indsatte i fængsler.

Bestanddele

Ved udvikling af læsekompetence via dialog er det først trin at vælge en bog, som gruppen vil læse og diskutere ad flere omgange. Alle i gruppen hjælper med at vælge teksten, og efter forslagene er fremlagt, vil deltagerne nå til enighed om, hvilken bog de skal læse. De bøger, der kan vælges imellem, skal være nogle af de største literære værker, da sådanne bøger omhandler tidsløse emner: kærlighed, kvindernes rolle i samfundet, flere kulturers sameksistens, påvirkningen af krig, følgevirkningerne af autoritære regimer osv. Når deltagerne læser bogen hjemme, vælger de et afsnit, der interesserer dem. Når deltagerne kommer til kurset, læser og forklarer de deres valgte afsnit. Når en person har fremlagt sit afsnit, skal andre som har valgt det samme afsnit, eller som gerne vil bidrage, diskutere forskellige måder at fortolke dette afsnit på. Når de deler deres personlige fortolkninger af det samme afsnit, samler de viden, og arbejder med princippet for en ligeværdig dialog. Pointen ved denne gruppe er den særlige måde, gruppen kigger på teksten på. Via disse samlede bestræbelser gør læsekompetence via dialog det muligt for mange folk med forskellig baggrund, især dem, som tilhøre udsatte sociale grupper (blandt andet immigranter, analfabeter, etniske minoriteter og handicappede) at hjælpe med at danne en kollektiv forståelse og viden, der transformerer deres eget privatliv og fremmer sociale ændringer inden for flere felter, der berører mennesker.

Mere Information

Udviklingsår: 1980

Ejer af redskabet: Gratis og åben metodologi.

Betingelser for brug: Redskabet kan bruges til alle, der behøves kun et behageligt miljø, hvor alle deltagerne kan se og høre hinanden uden problemer. En moderator står for at få diskussionen til at glide, så alle kan formidle deres tanker og indtryk af den diskuterede tekst.

Tilgængeligt på sprog: Redskabet kan let overføres til alle andre sprog

Links: <http://confapea.org/tertulias/>

<http://www.edaverneda.org/edaverneda8/en/dialogic-literacy-gathering>

NESSIE – Network for Soft Skills Innovation for Employment - Grækenland

””Før jeg begyndte dette kursus, manglede jeg selvtillid i mange områder af mit liv. Den tid jeg har brugt på kurset har imidlertid boostet min selvtillid, og jeg har tænkt tilbage på hvem jeg plejede at være, og hvem jeg er i dag”.

(Kursist).

Kort Beskrivelse

NESSIE-programmet er blevet udviklet for at hjælpe kursisten med at få en forståelse af, hvad bløde kompetencer er, og hvordan de kan udvikle deres egne for at forbedre deres karrieremuligheder.

STYRKER:

- ◆ En e-learning platform med interaktive træningsredskaber
- ◆ Fokus på at hjælpe med at udvikle bløde kompetencer
- ◆ 'Træn træneren'-pakke
- ◆ Anvendelse af læringsresultater/kompetencebaserede indfaldsvinkler

VIGTIGSTE FORDELE:

- ◆ Alle deltagerne var i stand til at identificere nogle måder, deres liv var blevet bedre på
- ◆ Kurset har hjulpet 72 % af kursisterne med at ændre adfærd hvad angår bløde kompetencer
- ◆ 80 % identificerede forbedringer i deres eget arbejdsudbytte efter træningen

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ◆ At sørge for, at platformen er brugervenlig
- ◆ Rådgivning fra mentorerne er vigtigt for at forbinde bløde kompetencer og bedre ansættelsesmuligheder

ASPEKTER AF LSE, SOM GENNEMGÅS:

- ◆ PERSONLIGE OG INTERPERSONLIGE KOMPETENCER:
  - ◇ Kommunikationskompetencer
  - ◇ Teamwork
  - ◇ motivering
  - ◇ Selvtillid
  - ◇ Problemløsning

Målgruppe

Målgruppen er både ansatte på arbejdspladsen og arbejdsløse personer, der gerne vil udvikle deres bløde kompetencer.

Bestanddele

Ifølge projektgruppen er dårlige bløde kompetencer forbundet med en række problemer på arbejdsmarkedet: hurtige jobskift/rekrutteringsproblemer (især hos de unge), problemer med at konkurrere, dårlig til at kunne klare forandringer, årsager til fyringer & problemer med at overgå fra skole til arbejde. VET-udbydere i Italien, Sverige, Holland, Rumænien, Grækenland og Tyskland prøver at overkomme disse identificerede kompetencerrelaterede problemer ved at tilbyde nye indfaldsvinkler på træningen og udviklingen af disse kompetencer.

Projektet har udviklet et kursus med træningsmaterialer. Man skal gennemføre karakterredskabet (før og efter relevant træning), indhente et vidnesbyrd fra mentoren eller linjeforstanderen med den online skabelon, udfylde relevante quizzes og aktiviteter/logs og beskrive udviklingen af bløde kompetencer, for at færdiggøre kurset og få et bevis.

Projektet blev delvist finansieret af Lifelong Learning Programme som Leonardo da Vinci-programmet.

NESSIE har sammen med VET-udbydere og arbejdsgivere udarbejdet uddannelsesmaterialer for både at træne medarbejderne på arbejdspladsen og arbejdsløse jobsøgere, og ikke mindst vurdere disse afgørende bløde kompetencer. Programmet er udviklet på grundlag af trænings- og vurderingsmetoder baseret på et innovativt koncept, som har vist sig nyttigt hos dårligt stillede kursister i VET-klasseværelser (TOI MASS 2009).

Mere Information

Udviklingsår: 2012 til 2014

Ejer af redskabet: **NESSIE**– Network for Soft Skills Innovation for Employment. NESSIE-projekt-konsortiet består af træningsudbydere, arbejdsgivere, medarbejderrepræsentanter og deltagere fra arbejdsmarkedet, og giver et bredt spektrum af kulturelle referencer som følge af de forskellige personer, der arbejder med det.

Betingelser for brug: Når en person er logget ind, er det gratis at bruge materialerne.

Tilgængeligt på sprog: Alle produkterne er blevet oversat fra engelsk til hollandsk, tysk, græsk, italiensk, rumænsk og svensk

Links: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplus-project-details/#project/UK/12/LLP-LdV/TOI-553>

Værdikort og tegninger – Danmark

"Jeg mener, at konceptet med at bruge tegninger og værdikort er fantastisk, da det er en super hurtig og enkel måde at nå frem til det, der betyder noget. Det er ikke nødvendigt at begynde med at fortælle en lang og kompliceret historie. Og i løbet af processen bliver nye måder at engagere sig i samfundet på synlige for deltagerne" (Jette Borgstrøm, lærer).

Kort Beskrivelse

Denne metode kombinerer brugen af værdikort og tegninger, der udgør grundlaget for gruppesamtaler. Formålet med samtalerne er, at deltagerne bliver klar over egne værdier og at de tager hul på en proces med at genetablere forbindelse til tabte kompetencer.

STYRKER:

- ♦ Den visuelle tilgang forudsætter ikke stærke sprogfærdigheder
- ♦ Det er et enkelt redskab til at arbejde med komplicerede problemer
- ♦ Det er low-tech og nemt at få adgang til (papir og kuglepen)
- ♦ Det er fleksibelt og kan nemt justeres (samtaler i grupper eller på enmandshånd).
- ♦ Metoden kan nemt overføres

VIGTIGSTE FORDELE:

- ♦ At begynde en proces, der genetablerer forbindelsen til tabte kompetencer.
- ♦ Booste deltagernes motivation for udvikling og livslang læring.

STØRSTE UDFORDRINGER:

- ♦ For et sikret og vellykket resultat skal samtalen faciliteres af en lærer/vejleder.

ASPEKTER AF LSE, SOM KOMMER I SPIL:

- ♦ SUNDHEDSKOMPETENCER:
  - ◊ At tage sig af sin egen fysiske og psykiske sundhed
- ♦ PERSONLIGE OG SOCIALE KOMPETENCER:
  - ◊ At løse problemer og at kommunikere på en respektfuld måde
- ♦ DEMOKRATISKE KOMPETENCER
  - ◊ Deltage i lokalsamfundet

Målgruppe

På Frederiksberg daghøjskole bruges værdikort og tegninger som en læringsmetode på kurset 'På livet løs'. Kursuset er målrettet personer med langvarig stress, depression og/eller andre fysiske eller psykiske udfordringer i livet. Metoden kan anvendes af alle.

Indhold

I samtalerne tages der udgangspunkt i deltageres tegninger og/eller de valgte værdikort. Målet er at blive klar over egne værdier og hvordan de kan overføres og bruges i nye situationer. Metoden fremmer deltageres engagement og deltagelse i samfundet idet de via samtalerne får øje på nye muligheder og handlemåder.

Samtalen styres af en lærer, som sørger for at snakken og overvejelserne tager den rigtige retning. Ideen er at finde et *sweet spot* og at afdække kerneværdier, som f.eks. at være en del af et fællesskab og at bidrage og engagere sig i samfundet. I samtalerne hjælper deltagerne hinanden med at finde frem til personlige værdier og hvordan de kan udfoldes i nye sammenhænge. At blive bevidst om egne værdier er et godt fundament for at engagere sig i samfundet og samtidig er det væsentligt i forhold til at kunne klare livets udfordringer - uanset om de er fysiske eller psykiske.

Refleksion og spejling af erfaringer om livets udfordringer bidrager til at udvikle deltageres motivation for livslang læring. En mulig øvelse kunne f.eks. være at få deltagerne til at tænke over, hvad de gerne vil engagere sig i, uden at tænke på personlige udfordringer/forhindringer, og på hvilken måde dette engagement kan overføres til nye kontekster.

Mere Information

Udviklingsår: Kortene er fra 2012, og de er en del af et redskab/projekt, som fokuserer på at flere unge skal have en ungdomsuddannelse i Danmark.

Ejer af redskabet: Kombinationen af tegninger og værdikort er en metode, der er udviklet af daghøjskolen Kursustrappen på Frederiksberg. Den er inspireret af et andet teoretisk koncept, der kaldes Act.

Betingelser for brug: Kortene kan downloades gratis. Kortene er i den oprindelige form et dialogbaseret redskab med 48 forskellige kort, herunder en miniguide, der forklarer øvelserne med fokus på job, uddannelse og medborgerskab. Det blev udviklet i forbindelse med projektet 'Brug for alle unge', som undervisningsministeriet stod bag.

Tilgængeligt på sprog: Alle sprog - den måde, tegninger og kortene skal bruges på, har ingen skriftlige elementer.

Links: Kortene kan ses her: <http://www.brugforalleunge.dk/Materialer> (Det er et dansk site. Søg efter ' 2012: JUMP-kort - Dialog om job, uddannelse og medborgerskab')

Life Skills For Europe

Strategiske redskaber til at skabe opmærksomhed om livskompetencer

Life Skills for Europe, 2018
2016-DK01-KA204-022312

Projekt-
partnere

